

עברי אנכי – קריעת ים סוף כבקיעת הצורה את החומר.

אנחנו ניגע באחד הנושאים היפים לעניות דעתי בפרשת בשלח. הגמרא ביומא¹ מדברת על שערי ניקנור, והיא אומרת שם כך; 'ניקנור נעשו ניסים לדלתותיו. תנו רבנן מה ניסים נעשו לדלתותיו? אמרו כשהלך ניקנור להביא דלתות מאלכסנדריא של מצרים בחזירתו עמד עליו נחשול שבים לטבעו. נטלו אחת מהן והטילו לים ועדיין לא נח הים וזעפו. ביקשו להטיל את חברתה עמד הוא וכרכה' – זאת אומרת הוא כרך את עצמו בדלת הזו, 'אמר להם הטילוני עימה', עם אתם רוצים לזרוק אותה תזרקו גם אותי יחד איתה. 'מיד נח הים מזעפו והיה מצטער על חברתה' – היה לו חבל על הדלת השנייה שזרקו. 'כיוון שהגיעו לנמלה של עכו, הייתה מבצבצת ויוצאה מתחת דופני הספינה. ויש אומרים ברייה שבים בלעתה והקיאנה ליבשה. ועליה אמר שלמה 'קורות בתינו ארזים רהיטנו ברותים', אל תקרי 'ברותים' אלא 'ברית ים'. 'ברית ים', יש פירוש ברש"י או ברית שנכרתה בינינו לבין הים או בריית ים, כמו הברייה הגדולה הזו שבלעה והקיאנה את הדלת הזו. 'לפיכך כל השערים שהיו במקדש נשתנו להיות של זהב, חוץ משערי ניקנור מפני שנעשו בו ניסים'. מלכתחילה השערים במקדש לא היו של זהב, ברגע שהיה אפשר מבחינה כלכלית אז שינו אותם להיות מזהב, אבל את שערי ניקנור השאירו כמו שהם בגלל הניסים האלו. 'ויש אומרים מפני שנחשתן מוצהבת הייתה', כלומר שהייתה בהירה כמו זהב אז לכן לא היה צורך לשנות את זה. 'רבי אלעזר בן יעקב אמר נחשת קלוניא הייתה והייתה מאירה כזהב', סוג של נחשת מאוד טובה 'והייתה מאירה כשל זהב'.

זה הסיפור עם הדלתות של ניקנור, ועדיין השאלה הגדולה היא למה כל הסיפור הזה קרה – אמנם לא מסמכותנו לשאול שאלות כאלו, אבל בכל אופן מה אפשר ללמוד מתוך הסיפור הכל כך מוזר הזה שקרה לניקנור עם הדלתות שלו? הרי סך הכל הוא בא לעשות דבר טוב, להביא דלתות לבית המקדש, מה רע בזה? למה צריך לעשות את כל הטרטור הזה?

אז התוספות ישנים² שוללים כאן אפשרות שאולי בקלות היינו רצים אליה, ותוספות שם אומרים 'לא מפני שעשה עבירה כשהלך למצרים'. אל תחשוב שזה בא בתור עונש על זה שניקנור הלך למצרים – שהרי כתוב "לא תוסיפון לשוב בדרך הזאת עוד", מכיוון שבספרי מפורש שבכזה דבר אין איסור. 'קדאמרינן בספרי לגור שם אי אתה חוזר אבל אתה חוזר לסחורה ולכיבוש הארץ'. אז זה היה לסחורה, זה בסך הכל היה בשביל להביא את הדלתות ולחזור לארץ ישראל, אין בדבר הזה שום איסור.

¹ תלמוד בבלי, מסכת יומא ל"ח.

² תוספות ישנים שם.

אז מה כן? אני רוצה לנסות להסביר את העניין הזה דרך מדרש בילקוט שמעוני בספר יונה – ברור שיש כאן קשר מאוד הדוק לספר יונה – מדרש שמחבר בין הפרשה שלנו, פרשת בשלח, לבין ספר יונה ואנשי נינוה. אומר הילקוט³ כך; 'רבי נחוניא בן הקנה אומר תדע לך התשובה מפרעה', כלומר, את מעלת התשובה אתה יכול ללמוד מפרעה. 'שמרד בהקב"ה מאוד "מי ה' אשר אשמע בקולו", ובלשון שחטא בו בלשון עשה תשובה, "מי כמכה בא-לים ה"'. פסוק שנאמר בשירת הים. מה לו ולשירת הים? 'הצילו הקב"ה מן המיתה לספר כוח גבורתו שנאמר "ואולם בעבור זאת העמדתיך" ומלך בנינוה, ואנשי נינוה כותבים כתבי עמל וגוזלים ומתעבין במשכב זכור' – כתבי עמל אלו שטרות של שקר, כאילו שפלוני חייב לפלוני וכך היו גונבים ממון. 'ושלח הקב"ה יונה להתנבא עליה להחריבה ושמע פרעה ועמד מכסאו וקרע בגדיו ולבש שק והכריז בכל עמו שיצומו כל העם שלושה ימים, והעמיד אנשים לבד ונשים לבד, וכן בהמה מצד אחד וילדיה מצד אחד, והילדים רואים שדי אימם ובוכים וגם אימם רואים הילדים ובוכים, והיו יותר משנים עשר ריבוא אדם. "וינחם ה' על הרעה אשר דבר" ארבעים יום האריך אפו נגד ארבעים יום ששלח ליונה לנינוה, ולאחר ארבעים יום שבו לדרכיהם הרעים יותר מן הראשונים ונבלעו המתים בשאול תחתית שנאמר מעיר מתים ינאקו'. מה שקרה שם – הייתה שם תשובה המונית למשך ארבעים יום, אחרי הארבעים יום הם לא החזיקו מעמד – זה עוד נושא בפני עצמו, מה הייתה שם התשובה ולמה היא לא החזיקה מעמד – אבל ארבעים יום הם עשו תשובה, והדבר הזה בא בגלל פרעה. פרעה, זה שאמר את 'מי כמכה בא-לים ה"', והוא זה שכאשר הוא שמע את יונה אז הוא קם ועמד מכסאו והכריז על תשובה המונית של מאות אלפי בני אדם. זה הסיפור.

אז קודם כל השאלה היא מה הקשר בין מצרים לנינוה, בין פרעה למלך נינוה – איפה חז"ל מצאו את הסמך הזה שפרעה מלך בנינוה? מן הסתם הייתה קבלה בידם, אבל בכל אופן איזשהו בסיס צריך למצוא לדברים האלו. ודבר נוסף, בפסוק כתוב "ואולם בעבור זאת העמדתיך למען תספר שמי בכל הארץ". מה זה קשור לתשובה של אנשי נינוה? נחמד – הכוונה היא לפרסום הניסים של מצרים, להראות את הכוח שיש לריבונו של עולם ביציאת מצרים ובקריעת ים סוף. מה זה קשור לזה שפרעה אומר לאנשי נינוה לעשות תשובה? בסדר, מגיע יונה הנביא ומתנבא ואומר עוד ארבעים יום העיר נהפכת, אז עושים תשובה בעקבות הדבר הזה, מה זה קשור לניסים של יציאת מצרים? האם פרעה היה צריך את יונה הנביא בשביל להגיד לאנשי נינוה לחזור בתשובה?

נקרא את הפסוקים בספר יונה בפרק א'; "ויהי דבר ה' אל יונה בן אמתני לאמר: קום לך אל נינוה העיר הגדולה וקרא עליה כי עלתה רעתם לפני: ויקם יונה לברח תרשישה מלפני ה' וירד יפו וימצא

³ ילקוט שמעוני יונה רמז תק"נ

אניה באה תרשיש ויתן שכרה וירד בה לבוא עמהם תרשישה מלפני ה': והי' הטיל רוח גדולה אל הים ויהי סער גדול בים והאניה חשבה להשבר: וייראו המלחים ויזעקו איש אל אלקיו ויטלו את הכלים אשר באניה אל הים להקל מעליהם ויונה ירד אל ירכתי הספינה וישכב וירדם: ויקרב אליו רב החבל ויאמר לו מה לך נרדם קום קרא אל אלקיך אולי יתעשת האלקים לנו ולא נאבד: ויאמרו איש אל רעהו לכו ונפילה גורלות ונדעה בשלמי הרעה הזאת לנו ויפלו גורלות ויפל הגורל על יונה: ויאמרו אליו הגידה נא לנו באשר למי הרעה הזאת לנו מה מלאכתך ומאין תבוא מה ארצך ואי מזה עם אתה: ויאמר אליהם עברי אנכי ואת ה' אלקי השמים אני ירא אשר עשה את הים ואת היבשה: וייראו האנשים יראה גדולה ויאמרו אליו מה זאת עשית כי ידעו האנשים כי מלפני ה' הוא ברח כי הגיד להם: ויאמרו אליו מה נעשה לך וישתק הים מעלינו כי הים הולך וסער: ויאמר אליהם שאוני והטילני אל הים וישתק הים מעליכם כי יודע אני כי בשלי הסער הגדול הזה עליכם: ויחתרו האנשים להשיב אל היבשה ולא יכלו כי הים הולך וסער עליהם: ויקראו אל ה' ויאמרו אנה ה' אל נאבדה בנפש האיש הזה ואל תתן עלינו דם נקיא כי אתה ה' כאשר חפצת עשית: וישאו את יונה ויטלחו אל הים ויעמד הים מזעפו: וייראו האנשים יראה גדולה את ה' ויזבחו זבח לה' וידרו נדרים".

באמת לא כל כך ברור מה היה הרוגע הזה של יונה הנביא. זאת אומרת, ברגע שכולם בלחץ – תארו לכם הספינה עולה ויורדת, זה לא כמו האוניות של היום, באמת הכל מטלטל, ויונה שוכב ונרדם. רגוע לגמרי. ואז באים ושואלים אותו מי אתה ומאין אתה, והוא אומר להם כך – 'עברי אנכי ואת ה' אלקי השמים אני ירא אשר עשה את הים ואת היבשה'. ופה, ברגע שהם שומעים את התשובה הזו, אז התגובה היא 'וייראו האנשים יראה גדולה'. מה כבר יונה אמר? 'עברי אנכי ואת ה' אלקי השמים אני ירא אשר עשה את הים ואת היבשה' – מה כל כך מיוחד במה שהוא אמר להם? מה מונח בתשובה 'עברי אנכי', מה הוא רצה להגיד להם? במדרש רבה⁴, כשמשוה רבנו מגיע לפרעה והקב"ה אומר לו 'ואמרת אליו ה' אלקי העברים נקרא עלינו' – 'למה קורא אותם עברים? על שום שעברו ים'. 'עברים' = עברו ים. מה מונח בשם הזה? מה זה אומר לעבור ים ולמה עם ישראל מקבלים את השם 'עברים' על שם העובדה שעברו ים. היה אפשר לקחת כל כך הרבה ניסים ולהתייחס אליהם ועל שמם לקרוא את עם ישראל, דווקא על שם העובדה שעברו את ים סוף?

אומר המהר"ל⁵ 'אמנם יש לך להבין עוד דברי חכמה ואז תעמוד על עמקי החכמה להבין עוד קריעת ים סוף. כי כבר התבאר כי יש לישראל מעלת הצורה הנבדלת'. כתוב בקדמונים, גם אצל הפילוסופים, שכל דבר בעולם מורכב מחומר וצורה – החומר זה חומר הגלם והצורה זו המהות הרוחנית שלו. למשל שולחן, החומר שלו זה העץ, והצורה זה התפקיד שלו כשולחן. הוא לא סתם

⁴ מדרש רבה פרשת שמות פרשה ג'.

⁵ מהר"ל, גבורות ה', פרק מ'.

הרב בגנו – שיעור פרשת שבוע, פרשת בשלח. ח' שבט תשע"ח

חתיכת עץ. כך גם אצל בני אדם יש חומר וצורה, הגוף שלנו והנשמה שלנו. אז עם ישראל יש להם את מעלת הצורה הנבדלת. ולפיכך המצרים שהם הפכים שנמשלו לחומר, הם ההיפך מהצורה, 'דכתיב 'ובשר חמורים בשרם', היו מתנגדים לישראל. ותחילה משלו המצרים על ישראל כאשר המשפט נותן, כמו שההיגיון אומר, 'כי החומר עיקר בראשיתו ותחילתו ובסופו ייחלש ויתגבר עליו הצורה הנבדלת. וכך היו ישראל מושלים על מצרים שהם החומר ויצאו מהם כמו הצורה הנבדלת מן החומר'. מה הכוונה? בעצם אפשר לראות את זה בהתפתחות של כל אחד ואחד. כשילד נולד והוא מתחיל לגדול בהתחלה הדעת שלו, החלק הרוחני שלו, הוא בכלל לא זה ששולט. מה ששולט זה החלק החומרי שלו – ברור שהוא לאט לאט מתחיל לדבר והוא רוצה דברים, אבל מה מוביל אותו? האינטרסים הפרטיים האישיים שלו. זה מה שמוביל אותו. מה טוב לי, מה נחמד לי, מה נעים לי. עד שבן אדם מגיע לשלב שכבר אכפת לו מאחרים וערכים הם אלו שמובילים אותו, לוקח המון המון זמן. אז התהליך הוא, אומר המהר"ל, קודם כל בשלב הראשון החומר וכל גרוגותיו הוא זה ששולט, והצורה היא רק קטנה והוכלת ומתגדלת, וככל שאדם יותר גדל ומתגבר, כך הדעת שבו, הצורה שבו, היא יותר הולכת ומשתלטת, עד שיש את השלב שנקרא בלשון חז"ל 'מיום עומדי על דעתי'. השלב של 'מיום עומדי על דעתי' זה איזשהו שלב מכוון שכל אחד מאיתנו עבר מתישהו בחיים שלו, איזשהו שלב שבו פתאום השכל מתחיל להוביל. השכל מתחיל להוביל ואז בן אדם מתחיל לשאול את עצמו רגע, זה נכון מה שאני עושה או שזה לא נכון מה שאני עושה. והוא מתחיל לשנות דברים שהם לא מתאימים למערכת הערכים שלו וכן הלאה.

אומר המהר"ל, היחס שבין עם ישראל לבין מצרים, היה היחס שבין הצורה לבין החומר. מה זה אומר? זה שעל מצרים נאמר "אשר בשר חמורים בשרם" – זה לא הכוונה שהם כולם היו חמורים ובהמות, זה לא העניין. אלא העניין הוא שמה שהנחה את מצרים זה היה חומריות. היום קוראים לזה 'נוחות', 'חנניות נוחות' – מה שנוח, מה שקל, מה שזמין, מה שטוב. זאת הייתה מצרים. לכן אומרת התורה שמצרים זה מקום שבו לא צריך להתפלל כדי שירד גשם, אלא "והשקית ברגלך כגן הירק". הכל נמצא לך מתחת לאף, הנילוס עולה ומשקה, בסך הכל עם הרגל צריך לעשות שביל וגמרנו. דיברנו על זה בהזדמנות אחרת שבמצרים – כתוב הרי שלקראת יציאת מצרים, אז המצרים השאילו לבני ישראל כלי כסף וכלי זהב ושמלות – הארחון הכי חשוב, איך זה יכול להיות ששמלות יותר חשוב? היה להם שפע, ונגיד יותר מזה, אילו שמלות היו החשובות ביותר בעיניהם? של פשתן. מאיפה אני יודע את זה שפשתן היה בגד מאוד חשוב אצל המצרים?

כשיוסף מתמנה למשנה למלך באיזה בגדים מלבישים אותו? בגדי שש, שאלו בגדי פשתן. אז השפתי חכמים אומר, אתה יודע למה דווקא בשתן היה חשוב אצלם? נהר פישון שזה הנילוס, זה היה הנהר של מצרים. 'פישון' על שם שהוא מגדל פשתן. ולכן הפשתן היה בעיניהם הכי חשוב שיש. מה עושים

הרב בגנו – שיעור פרשת שבוע, פרשת בשלח. ח' שבט תשע"ח

מפשתן? בגדים לבנים, גופיות – זה מה שעושים. את הבגדים היקרים באמת היו עושים ממשי, מצמר. פשתן אלו הבגדים הנוחים, מי שרוצה בגד נוח עושה אותו מפשתן. ואצל המצרים זה היה הדבר החשוב ביותר שיש, בגדי פשתן – זה היה הביטוי למלכות. אתם מבינים, ממלכה של נוחות זו ממלכה של חומר. ממלכה שהכל נמצא מתחת לאף, הכל עכשווי. זה מה שהסבא של פרעה אומר, כשאברהם ושרה מגיעים לשם הוא אומר להם תחפפו מפה, המקום הזה מלא בזימה, זה לא בשבילכם. זה העניין של מצרים. לכן אומר המהר"ל שמצרים היא מקבילה אל החומר שבעולם. ועם ישראל בתור עם קדוש ופרוש הוא כנגד הצורה. אז תחילת ההיווצרות של עם ישראל, כמו שילד קטן מתחיל לגדול אז קודם החומר משעבד את הצורה. עד שמגיע השלב שבו הילד מספיק בוגר כדי שהצורה תבקע ותפרוץ את הגבולות של החומר ותצא החוצה ותשתלט ותתחיל להוביל את החומר. וכך גם מגיע השלב שבו עם ישראל יוצאים ממצרים, זאת אומרת, פורצים את הגבול הזה של מצרים ויוצאים החוצה ומשתחררים. לכן מצרים הייתה 'בית עבדים'. השעיבוד תחת הממלכה הזו זה עבדות, במהות שלה היא עבדות. ועם ישראל יוצאים החוצה, בוקעים את הגבולות האלו. נמשך במהר"ל, 'וכאשר יצאו מהם היו גם כן המים מתנגדים להם. כי עניין אחד למים עם המצרים, כי כמו שמצרים רחוקים מן הצורה הנבדלת, כך המים הם משוללים מכל צורה והם קרובים אל החומר ונוטים אליו'. המאפיין של המים זה שכל כלי שתכניס אותם אליו הם יקבלו את הצורה של הכלי. אין להם צורה משל עצמם. לכן גם מים זה תמיד לשון רבים, אף פעם הם לא אחד, לא מגובש בתוך עצמו. אז ממילא כשעם ישראל יוצאים ממצרים היציאה הזו היא לא רק מהחומר המצרי, היא יציאה מהחומר העולמי. 'וכמו שמשלו על מצרים על ידי מכות כך גם הים נקרע ונבקע לפניו וזהו יציאה ופרישה מן החומר שקריעת ים סוף נחשב המכות בכלל העולם ואז יצאו לחירות מן החומרי לגמרי, וכל זמן שלא קרע להם ים סוף לא היה לישראל שם הצורה השלימה מציאות בשלימות. לפיכך אמרו במדרש שלכך נקראו עברים רצה לומר עבר ים, פירוש שיש לקרוא לישראל שם עבירת הים שזהו עצם מעלתן שיצאו מן המים המונעים לצורה וקנו מדרגת הצורה השלימה'. נרחיב מעט על הים. אנחנו יודעים שכל אחד שחי בעולם יש לנו גבול, גבול טבעי שאנחנו לא יכולים לעבור אותו. והגבול שאנחנו לא יכולים לעבור אותו זה מהיבשה אל הים. זאת אומרת, לא יעזור לנו שום דבר, בים אנחנו לא יכולים להתקיים. בן אדם יכול לשוט בספינה מעל פני המים, זה הוא יכול, אבל לחיות ולהתקיים במים הוא לא יכול. והמשמעות של הדבר הזה היא שהעולם כולו נמצא בתוך איזושהי מין מעטפת של מים – פיזית זה גם נכון, שני שלישי מהעולם זה מים – היבשה עטופה ומוקפת במים, ובעצם כל מה שנקרא 'צורה' בעולם, כל מה שיש לו את הערך של צורה, הוא מוקף באיזושהי מעטפת של מים, מעטפת של חומר שאף אחד לא יכול לפרוץ אותה.

העובדה שהים נבקע בפני עם ישראל בעצם מראה שיש אומה בעולם שמסוגלת לפרוץ את הגבול הזה, שמסוגלת לפרוץ את המעטפת הזו של החומר, ומסוגלת להתחבר למשהו שהוא מעל זה. זו המשמעות של קריעת ים סוף. בקיעה של החומר. זה השלב שבו הצורה פורצת את הגבולות של הגוף. ואני אומר, כל אחד ואחד מאיתנו עובר את השלב הזה בעצמו. אנחנו עוברים את זה בעצמו, שהדעת משתלטת על הגוף החומרי. אבל בעולם הכללי זה קרה ברגע שעם ישראל עברו את ים סוף. ולכן אומר המהר"ל, כל כך חשוב לקרוא לעם ישראל 'עברים', על שם העובדה שהם 'עברו ים'. הדבר הזה הוא מאוד מהותי.

איפה עוד פעם מצאנו את הביטוי 'עברים'? מצאנו אצל אברהם ומצאנו אצל יוסף. "ויבא הפליט ויגד לאברהם העברי והוא שכן באלני ממרא האמרי"⁶. אצל יוסף כתוב⁷; "כי גנב גנבתי מארץ העברים וגם פה לא עשיתי מאומה כי שמו אתי בבור". ומה זה 'ארץ העברים'? בסוף ספר יהושע⁸ כתוב "ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם בחלקת השדה אשר קנה יעקב מאת בני חמור אבי שכם במאה קשיטה והיו לבני יוסף לנחלה", אומר רש"י 'קברו בשכם – משכם גנבוהו לשכם החזירוהו'. 'ארץ העברים' זו שכם.

זה מאוד מעניין – הביטוי 'עברים' כתוב אצל אברהם, כתוב אצל יוסף. אומרת המכילתא⁹ רבי אלעזר בן עזריה אומר בזכות אברהם אביהם אני קורע להם את הים שנאמר 'כי זכר את דבר קדשו את אברהם עבדו', וכתוב 'ויוציא עמו בששון ברינה את בחיריו'. רבי אלעזר בן יהודה איש ברתותא אומר בזכות השבטים אני קורע להם את הים... שמעיה אומר כדאי האמונה שהאמין בי אברהם אביהם שאקרע להם את הים שנאמר 'והאמין בה' ויחשבה לו צדקה'. אבטליון אומר כדאי האמונה שהאמינו בי עם ישראל שאקרע להם את הים שנאמר 'ויאמן העם וישמעו וגו'. שמעון איש קיטרון אומר בזכות עצמות של יוסף אני קורע להם את הים שנאמר 'ויעזב בגדו אצלו וינס החוצה' וכתוב 'הים ראה וינס'. אז זה מעניין – שתי הדמויות שעליהם מצאנו את הביטוי בתורה 'עברי', אברהם אבינו ויוסף, שתי הדמויות האלו בזכותם נקרע לנו הים. גם בזכות אברהם, גם בזכות יוסף. מה המשמעות של הדבר הזה? וגם מה הקשר בין המנוסה של יוסף למנוסה של הים? מה הקשר? לפי מה שאומר המהר"ל זה בדיוק זה – מכיוון שמה המשמעות של בקיעת הים? בקיעת הים זה אומר שהצורה מסוגלת לפרוץ את הגבולות של החומר. היא לא משועבדת לחומר, היא לא תחת הגבולות שלו – היא פורצת אותו. וזה מתבטא בקריעת הים. מתי היה השלב שבו יוסף בקע את הגבולות של החומר? הרי הניסיון הגדול ביותר של יוסף זה היה עם אשת פוטיפר. זה היה הניסיון הגדול ביותר.

⁶ בראשית י"ד, י"ג.

⁷ בראשית מ', ט"ו.

⁸ פרק כ"ד, פסוק ל"ב.

⁹ מכילתא דבי רבי ישמעאל בשלח – מסכת דויהי פרשה ג'.

הרב בגנו – שיעור פרשת שבוע, פרשת בשלח. ח' שבט תשע"ח

והוא כמעט נפל – הרי יש מחלוקת בחז"ל אם הוא הלך לשם כדי לחטוא עימה או לא. ובאותו רגע שיוסף מחליט אני עוזב את הבגד ואני בורח מפה החוצה זה השלב שבו הוא פרץ את הגבולות האלו. ולכן, בזכות הדבר הזה הים נבקע – זה ההקבלה של הניסה שלו מול הניסה של הים. אותו דבר לגבי אברהם אבינו. אצל אברהם אבינו גם כן, הקב"ה אומר לו 'קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת' – אנחנו מדברים על הרגשות הכי חזקים שיש בן אב לבנו, והקב"ה אומר לו קח אותו ותקריב אותו על גבי המזבח. מה אומרת התורה על זה? 'וישכם אברהם בבקר' ללמדך שאהבה מקלקלת את השורה, הוא קם מוקדם בבוקר כדי לעקוד את הבן שלו. אומר הרב קוק, ריבונו של עולם – אתם יודעים מה זה אומר 'וישכם אברהם בבוקר'? זה אומר שהוא ישן בלילה – המשמעות שאברהם אבינו מצליח להירדם בלילה – איך אפשר להעלות על הדעת כזה מין דבר? אם אברהם אבינו מצליח להירדם בלילה פירושו של דבר שהוא כולו סומך על הקב"ה. האמון שלו בקב"ה הוא כל כך מוחלט עד כדי כך שהוא מסוגל גם לישון בלילה. הוא רגוע. אם הקב"ה אומר לי לעשות את זה אז כנראה זה הכי טוב והכי נכון שיכול להיות. 'כדאי לי האמונה שהאמין בי אברהם כדי שאני אבקע להם את הים'.

אז פה בעצם אנחנו לומדים את העניין. 'עבריים' – 'עבר ים'. למרות שבפועל זה קרה רק אחרי שאברהם אבינו נפטר ואחרי שיוסף נפטר, הכל טוב ויפה, אבל התכונה הזו של 'עבר ים' היא תכונה שהיא במהות. קיבלנו אותה מאברהם אבינו, זה עבר דרך יוסף, הגיע עד לעם ישראל, ובפועל זה התבטא ברגע שים סוף נבקע. הבקיעה של החומר.

שמעתי מר' משה שפירא זצ"ל – הוא אמר דבר מאוד מעניין. הפעמים הבאות בתורה שבהם אנחנו מוצאים את הביטוי 'העברי' או 'העבריה' זה אצל אמה עבריה ועבד עברי – שם אנחנו מוצאים את זה שוב ושוב. למה דווקא בהקשר ההוא? אז הוא הסביר שהמטרה היא כדי להדגיש לנו מה זה 'עבד עברי' ועד כמה עבד עברי שונה מכל עבד אחר. הרי המושג עבד פירושו של דבר לא רק שהוא חייב לך בשעות עבודה, זה לא רק זה – עבד פירושו של דבר אדם כזה שהוא לגמרי משועבד לאדון שלו. הזמן שלו הוא לא הזמן שלו, לכן האדון שלו יכול להעביד אותו גם ביום וגם בלילה – אין לו אישיות משל עצמו, הוא כוח עבודה. כל זה נכון בעבד כנעני. עבד כנעני זה עבד כזה שאתה גם מוריש אותו לבנים שלך. עבד עברי? "שש שנים יעבד", בשנה השביעית הוא יוצא לחופשי. לא רק זה – תנאי ההעסקה שלו, 'קנה עבד קנה אדון לעצמו', אם יש לך מיטה טובה ומיטה לא טובה אתה תשתמש במיטה הלא טובה ותיתן לעבד את המיטה הטובה. זה עבד? זו התשובה – התורה אומרת, הוא לא עבד, הוא עבד עברי. עברי זה אחד שעבר ים, הוא לא יכול להיות עבד. וזה מה שהתורה אומרת "כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לא ימכרו ממכרת עבד". אתה לא יכול להפוך אותו לעבד, הוא במהות שלו אחד שעבר ים, הוא אחד שלא משתעבד לשום דבר.

את המסר הזה אומר משה רבנו לפרעה. "כה אמר ה' אלקי העברים שלח את עמי ויעבדני". פרעה הוא זה שנמצא בראש הפירמידה. הוא רואה את עצמו בתור המלך של בית העבדים וכולם משועבדים לו. בא משה רבנו ואומר לו אתה לא מבין את העסק, טעית, האנשים האלו, העם הזה זה עם של עברים – עברים הם כאלו שעוברים ים, הם לא משתעבדים, הם יוצאים החוצה. ועל זה פרעה אמר 'מי ה' אשר אשמע בקולו' ואז הוא חוטף על הראש, מגיעה יציאת מצרים, מגיע קריעת ים סוף – ואז מה קורה? אומר הילקוט שמעוני¹⁰ 'מי ה' אשר אשמע בקולו. אמר לו הקב"ה אתה אמרת 'מי?' חייך ב'מי' אתה לוקה. 'מי' יים' למפרע. ביים אתה יודע מי אני. אתה אמרת לא ידעתי את ה' חייך למחר אתה אומר ה' הצדיק. אתה אמרת וגם את בני ישראל לא אשלח, חייך למחר אתה אוחז ביד כל אחד לשלחו שנאמר ויהי בשלח פרעה את העם', פרעה החזיק בידיים של כל אחד ואחד. מה זה 'ביים אתה יודע מי אני?' זה מה שראינו בילקוט שמעוני בספר יונה. אתה אמרת 'מי ה' אשר אשמע בקולו' אתה תגיד 'מי כמוך באלים ה''. מה קרה לפרעה? פרעה עבר את היים בעצמו – אתם מבינים את המשמעות של זה? הקב"ה משאיר את פרעה בחיים – הוא רואה את המצרים עולים ויורדים, הוא רואה את כולם מתים לו מול העיניים, והוא מחזיק מעמד. הוא מחזיק מעמד והוא רואה איך עם ישראל עברו את היים והוא עבר את היים יחד איתם. הוא מבין שיש כאן אומה שהיא פורצת גבולות. זה משהו שהוא מעבר לטבע – הם מסוגלים לעבור גם את היים. אז אם כך, מבחינת פרעה זה לימוד אדיר. זו הכוונה 'ביים אתה לוקה', ביים אתה תדע מי אני.

עכשיו נחזור אל ספר יונה. יונה שוכב ונרדם בעיצומה של הסערה. באים אליו ושואלים אותו "הגידה נא לנו באשר למי הרעה הזאת לנו מה מלאכתך ומאין תבוא מה ארצך ואי מזה עם אתה: ויאמר אליהם עברי אנכי ואת ה' אלקי השמים אני ירא אשר עשה את היים ואת היבשה". פה הוא אמר להם את הכל. מה היה המסר? עברי אנכי. עברי אנכי זאת אומרת, אני עברתי ים. אתם שואלים אותי למה אני כזה רגוע? איך אני יכול לשכב ולהירדם? מבחינתי היים והיבשה זה אותו דבר. אני כבר עברתי את היים, אני שייך לעם הזה שעבר את היים וזה מה שהוא אומר – 'ואת ה' אלקי השמים אני ירא אשר עשה את היים ואת היבשה'. הקב"ה ברא גם את היים וגם את היבשה, הוא אפילו מקדים את היים ליבשה. אז מבחינתי מה זאת אומרת? פה אני בידיים של הקב"ה ופה אני בידיים של הקב"ה. ובגלל זה אחרי זה הוא אומר להם תזרקו אותי אל היים, אל תדאגו, יהיה בסדר. אני אסתדר. ואז, באותו רגע שהם זורקים אותו והיים נרגע, אז הם מבינים שהיה להם מפגש ישיר עם אלוקי השמים אשר עשה את היים ואת היבשה, ולכן אז באמת הם נודרים נדרים.

¹⁰ ילקוט שמעוני, תורה פרשת שמות רמז קעה

נחזור בחזרה למה שקורה. יונה מגיע לנינוה, וכמו שאומר המדרש 'שלח הקב"ה יונה להתנבא עליה להחריבה, ושמע פרעה ועמד מכסאו וקרע בגדיו ולבש שק והכריז בכל עמו שיצומו כל העם שלושה ימים'. עכשיו אני סתם מנסה לדמיין לעצמי מלך גוי שמגיע איזשהו בן אדם, נביא – נדמיין איך נראה נביא, קצת תמהוני, משיחיסט, ובא ואומר 'עוד ארבעים יום נינוה נהפכת'. קודם כל תכניס אותו, תן לו כוס תה, שיירגע קצת, מה זה השטויות האלו? לא, פרעה שומע את הדבר הזה, מיד קם ומזעיק את כולם ועושים תשובה – מה קרה? מה כל כך הקפיץ אותו אצל יונה?

אומר הרד"ק¹¹ 'ויאמינו – כי אנשי האניה היו בעיר והעידו עליו כי הטילוהו אל הים וכל עניינו כמו שהיה לפיכך האמינו בנבואתו ושבנו בתשובה שלמה'. יונה מסתובב שם והמלחים של האוניה משפשים את העיניים, זה לא יאומן, זה הבן אדם שזרקנו מהאוניה לפני יומיים. זה הבן אדם, אותו זרקנו והנה הוא כאן. כולם בהלם. אבל למי זה הכי נגע? למלך, לפרעה. הוא בעצמו עבר ים. והנה עכשיו הוא רואה, מגיע אליו עברי, זה שעבר ים, והוא באמת עבר ים – זאת אומרת, זרקו את יונה לתוך הים והנה הוא יצא בשלום, הוא יצא בחיים. הבן אדם הזה עבר קריעת ים סוף עוד פעם. מבחינת פרעה זה החזיר אותו בחזרה למעמד של קריעת ים סוף, לימי כמכה באלים ה'. ולכן הוא מחזיר את כולם בתשובה. בגלל הקשר המהותי שיש בין קריעת ים סוף, בין העברים שעברו ים, לבין העברי אנכי' והקריעת ים סוף הפרטית של יונה, שזה מה שמחזיר את פרעה בתשובה ורואים פה קשר ברור בין כל העניינים האלו. לכן פרעה מחזיר את כולם בתשובה, בגלל הקריעת ים סוף הזו – הוא בעצמו עבר ים.

אותה קריעת ים סוף, אותה בקיעת חומר שעליה דיבר המהר"ל, באופן חד פעמי נעשתה בקריעת ים סוף. אבל אחרי קריעת ים סוף זה לא נגמר. בקיעת החומר הזו, קריעת הים הזו, המשיכה באופן קבוע. ואיפה היא המשיכה באופן קבוע? את זה אנחנו יכולים לדעת מתוך שירת הים. בשירת הים אנחנו אומרים 'תביאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך פעלת ה' מקדש ה' כוננו ידיך'¹². קריעת ים סוף הייתה בשביל להביא את עם ישראל לארץ ישראל, ויותר מדויק, בשביל בית המקדש. 'מכון לשבתך פעלת ה' מקדש ה' כוננו ידיך'. למה קריעת ים סוף מכוונת לשם, לארץ ישראל ולבניית בית המקדש? התשובה לדבר הזה היא מכיוון שארץ ישראל זה המקום שבו החומר נבקע. מה זה אומר המקום שבו החומר נבקע? זה מקום שבו החיים שלנו הם חיים שהם לא משועבדים לעולם החומרי. לא משועבדים. אם בכל מקום בעולם השאלה אם יהיה יכול או לא יהיה יכול זו רק שאלה טכנית של כמות משקעים, בארץ ישראל זה לא כך – למטר השמים תשתה מים, זה תלוי בתפילה. לכן כתוב בירושלמי על הפסוק 'והיה אמונת עיתך חוסן ישועות חכמת ודעת יראת ה' היא אוצרו' חז"ל

¹¹ רד"ק, יונה ג', ה'.

¹² שמות ט"ו, י"ז.

אומרים שזה כנגד שישה סדרי משנה – אז למה 'אמונת' נקרא סדר זרעים? אז תוספות מביאים בשם הירושלמי 'שמאמין בחי העולמים וזורע'. בשביל לזרוע בארץ ישראל אתה צריך להאמין בחי העולמים, אתה צריך אמונה. צורת החיים בארץ ישראל היא כזו ששתי המערכות מחוברות. אני לא משועבד בצורה גמורה לחומר, אני תמיד צריך להיות עם העיניים כלפי מעלה, תמיד להיות מכוון כלפי ריבונו של עולם. אבל השיא של הדבר הזה היה בבית המקדש. שם ראו את זה בעיניים יום יום – לא רק בנסתר אלא ממש בנגלה. איפה ראו את זה? המשנה במסכת אבות¹³ אומרת 'עשרה ניסים נעשו לאבותינו בבית המקדש – לא הפילה אישה מריח בשר הקודש ולא הסריח בשר הקודש מעולם ולא נראה זבוב בבית המטבחים ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכיפורים ולא כיבו גשמים אש של עצמי המערכה ולא נצחה הרוח את עמוד העשן ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים עומדים צפופים משתחווים רווחים ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים מעולם ולא אמר אדם לחברו צר לי המקום שאלין בירושלים'. כל הדברים העלו, עשרה ניסים האלו, מה הם אומרים? המהר"ל מסביר בפירוש שלו למסכת אבות שעשרה ניסים זה אומר מערכת שלמה, זאת אומרת, המקום הזה שנקרא ירושלים ובית המקדש, המקום הזה היה מקום שכל המהות שלו, השלימות שלו, היומיום שלו – היה נס. חז"ל הרי אומרים שארון הברית לא תפס מקום. זה איזשהו מין מקום שהוא מעל הגבולות של החומר. הרוחות של החורף מאוד חזקות, אדם מגיע ורואה שעמוד העשן מעל המערכה ישר כמו סרגל – אתה רואה שהמקום הזה הוא מקום שהוא לא תחת הגבולות של העולם הזה. זו הבקיעה של החומר בצורה השלימה ביותר שיש, בצורה עקבית, בצורה יומיומית.

נדייק יותר. מקום המקדש זה המקום שבו הייתה הבקיעה הזו, זה המקום שבו היה החיבור השלם הזה, והמקום שממנו ואילך אנחנו מגדירים את זה כלפני ה', זה משער ניקנור ואילך. שערי ניקנור היו בעצם השערים של העזרה. היום מי שרוצה יכול לראות את זה בהר הבית, יש את המדרגות שעולות למעלה, ויש כמה קשתות – שם היו שערי ניקנור. המקום שממנו מתחילה העזרה. מה היה מחוץ לשערי ניקנור ובתוך שערי ניקנור?

אומרת הגמרא במסכת סוטה¹⁴ על המשנה שמתארת מה היו עושים עם האישה הסוטה; 'היו מעלין אותה לבית דין הגדול שבירושלים ומאיימים עליה כדרך שמאיימים על עדי נפשות ואומר לה ביתי הרבה יין עושה, הרבה שחוק עושה, הרבה ילדות עושה, הרבה שכנים הרעים עושים עשי לשמו הגדול שנכתב בקדושה שלא יימחה על המים ואומר לפניה דברים שאינם כדאי לשומען היא וכל משפחת בית אביה. אם אמרה טמאה אני שוברת כתובתה ויוצאת, ואם אמרה טהורה אני מעלין אותה לשער המזרח שעל פתח שער ניקנור ששם משקין את הסוטות ומטהרין את היולדות ומטהרין את

¹³ פרק ה', משנה ה'.

¹⁴ תלמוד בבלי, מסכת סוטה ז. ח.

המצורעין'. בשער ניקנור היו משקים את הסוטות ומטהרים את היולדות ואת המצורעים. אז אומרת הגמרא 'בשלמא סוטות' באמת אנחנו יודעים שהשקו אותן בפתח שער ניקנור 'דכתיב והעמיד הכהן את האשה לפני ה'. מסביר רש"י¹⁵, מה זה 'לפני ה'?' 'והוא הפתח שבו דרך כניסה ויציאה לכל באי העזרה'. 'מצורעין נמי דכתיב והעמיד הכהן המטהר את האיש המטהר' וגם שם כתוב לפני ה'. 'אלא יולדת מאי טעמא? למה היא הייתה מביאה את הקרבן שלה ועומדת שם בשער ניקנור? 'אילימא משום דאתיין וקאי אקורבניהו', אם זה בגלל שהיא מביאה ועומדת על הקרבן שלה 'דתניא אין קרבנו של אדם קרב אלא אם כן עומד על גביו', לכך היא צריכה לעמוד בשער ניקנור, אז אם כך 'זבים וזבות נמי'. עונה הגמרא נכון, 'אין הכי נמי ותנא חדא מינייהו נקט'. אומר פה רש"י, לגבי יולדת שהיא צריכה לעמוד על הקרבן שלה – 'כשמקריבין את קרבן קיניהן לטהרן באכילת קדשים ומצווה על האדם שיעמוד וישמור על קורבנו ומי שיכול להיכנס בעזרה נכנס ואלו שלא היו יכולות משום שהיו מחוסרות כפרה עומדות בחלל שער ניקנור שלא נתקדש'. זאת אומרת, שער ניקנור היה בדיוק הגבול בין האזור שלא נתקדש לבין האזור שכן נתקדש בקדושת העזרה. משער ניקנור פנימה זה נקרא 'לפני ה', משער ניקנור החוצה זה כבר לא נקרא 'לפני ה'. המציאות של 'לפני ה' היא זו שיוצרת את החיבור הזה שבין המציאות החומרית לבין המציאות הרוחנית – מה שדיברנו על עשרה ניסים בבית המקדש ובירושלים. ברגע שאתה עומד מחובר לפני ה' אז ממילא אתה בוקע את הגבולות. ברגע שאתה לא אז אתה לא, זה בנסתר יותר.

ועכשיו עם זה נחזור לגמרא ביומא ונבין מה קרה שם. מה מספרת הגמרא? 'אמרו כשהלך ניקנור להביא דלתות מאלכסנדריא של מצרים בחזירתו עמד עליו נחשול שבים לטבעו. נטלו אחת מהן והטילו לים ועדיין לא נח הים וזעפו. ביקשו להטיל את חברתה עמד הוא וכרכה אמר להם הטילוני עימה מיד נח הים מזעפו והיה מצטער על חברתה. כיוון שהגיעו לנמלה של עכו, הייתה מבצבת ויוצאה מתחת דופני הספינה. ויש אומרים ברייה שבים בלעתה והקיא אתה ליבשה'. מה קרה שם עם הדלתות האלו? לא סתם נס – כבר עשינו את ההקבלה לספר יונה, אבל אפשר לראות פה גם את קריעת ים סוף. הדלתות האלו של שער ניקנור עברו את יציאת מצרים ואת קריעת ים סוף בעצמן. הרי מאיפה הוא לקח אותן? הוא לקח אותן מאלכסנדריה של מצרים. לוקח אותן באנייה, ואז הים רוצה להטביע אותן, ואז רוצים לזרוק אותן לים כמו בסיפור אצל יונה. אז את הדלת הראשונה זרקו – את הדלת השנייה שרצו לזרוק עומד ניקנור וקושר את עצמו לדלת ואומר רבותי אם אתם זורקים אותה אתם זורקים גם אותי. מה מונח בזה? ניקנור אומר להם עברי אנכי! כמו שיונה אומר עברי אנכי. אני מסוגל לעבור את הים. אם אני מסוגל לעבור את הים, גם הדלתות האלו שאני מביא

לבית המקדש, שזה המקום שבשבילו הייתה קריעת ים סוף, גם הן יכולות לעבור את הים. 'מיד נח הים מזעפוי'. הוא משתכנע. הים נבקע בפני עם ישראל, הים נבקע בפני יונה, הים נבקע לפני העברים, הים יכול להיבקע גם לפני הדלתות של שער ניקנור. בגלל שזה הולך לבית המקדש, למקום שבו קריעת ים סוף תהיה בצורה הכי שלימה שלה. אז הדלתות של ניקנור באמת עוברות את קריעת ים סוף. ואז מה קורה? מגיעים לנמל של עכו ואז השנייה מבצבצת. ולא רק זה אלא שיש דעה בחז"ל שברייה שבים בלעה את הדלת והקיאה אותה. בדיוק כפי שהדגה בלעה את יונה והקיאה אותה. זה בדיוק זה. הדלתות של ניקנור עוברות את קריעת ים סוף כמו שעם ישראל עבר את קריעת ים סוף וכמו שיונה הנביא עובר את קריעת ים סוף. ולמה? כי כל קריעת ים סוף הייתה מכוונת ל"מכון לשבתך פעלת ה' מקדש ה' כוננו ידיך". זה המקום שבו אפשר יהיה לראות את הבקיעה הזו, את הבקיעה של הים בצורה הכי שלימה שיש. לכן כאן זה קורה. וזה מה שמסיימת הגמרא ואומרת – 'ועליה אמר שלמה 'קורות בתינו ארזים רהיטנו ברותים', אל תקרי 'ברותים' אלא 'ברית ים'. כמו שעברים זה עבר-ים, ככה גם 'ברותים' זה ברית-ים. לנו יש ברית מיוחדת עם הים. הים שהוא המעטפת שעוטפת את כל העולם כולו ולא נותנת לעולם כולו לפרוץ אל מעבר לגבולות של החומר, מעבר לגבולות של המים, בפנינו היא נבקעת. אז צריך לזה באמת זמנים מאוד מאוד מיוחדים, אבל כשזה מגיע זה מגיע – וכשזה לבית המקדש אז זה נבקע. 'הים ראה וינס' בזכות 'ויעזב בגדו בידה וינס החוצה'.